

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ Η ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ

του Μιλτιάδη Μιλτιάδου

Η παρούσα μελέτη έχει συνταχθεί για να παρέχει μια απλή καθοδήγηση στους ενδιαφερόμενους για την ασφάλιση της περιβαλλοντικής ευθύνης. Δεν αποτελεί περιεκτική ή πλήρη ανάλυση της νομοθεσίας ούτε συνιστά νομική συμβουλή. Οι απόψεις που εκφράζονται είναι αυστηρά προσωπικές του συγγραφέα και δεν δεσμεύουν την εταιρεία που χορηγεί την έκδοση ή άλλη εταιρεία του ομίλου στον οποίο ανήκει. Αν υπάρχουν οποιαδήποτε λάθη, υπόλογος παραμένει ο συγγραφέας. Οι αναγνώστες προτρέπονται να εξασφαλίσουν ανεξάρτητη νομική ή ασφαλιστική συμβουλή πριν εφαρμόσουν τις πληροφορίες που περιέχονται σ' αυτή τη μελέτη σε συγκεκριμένες καταστάσεις.

Λευκωσία 2008

ΟΔΗΓΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Η αρχή σύμφωνα με την οποία όποιος ρυπαίνει πληρώνει για τη βλάβη που προκαλεί στο περιβάλλον διατυπώνεται στη Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Το άρθρο 174 της Συνθήκης (όπως τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1991) προβλέπει ότι η πολιτική της ΕΕ στον τομέα του περιβάλλοντος «στηρίζεται στις αρχές της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος, κατά προτεραιότητα στην πηγή, καθώς και στην αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει».

Η συζήτηση για τον τρόπο αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής ευθύνης σε επίπεδο ΕΕ άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του 80 και οδήγησε στη δημοσίευση από την Επιτροπή μιας Πράσινης Βίβλου το 1993 και μιας Λευκής Βίβλου το 2000. Τον Ιανουάριο του 2002 η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέδωσαν στις 21 Απριλίου 2004 την Οδηγία 2004/35/ΕΚ σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς. Τα κράτη μέλη είχαν προθεσμία μέχρι τις 30 Απριλίου 2007 για να τη μεταφέρουν στο εθνικό τους δίκαιο.

Όπως αναφέρεται στο προοίμιο της Οδηγίας σήμερα στην Κοινότητα υπάρχουν πολυάριθμες τοποθεσίες που έχουν υποστεί ρύπανση, γεγονός που συνεπάγεται σοβαρούς κινδύνους για την υγεία, ενώ παράλληλα τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται θεαματική επιβάρυνση της απώλειας βιοποικιλότητας. Οποιαδήποτε αδράνεια εν προκειμένω θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την κλιμάκωση της ρύπανσης και την ακόμα μεγαλύτερη απώλεια της βιοποικιλότητας στο μέλλον.

Αυτή η ρηξικέλευθη Οδηγία είναι το πρώτο νομοθέτημα της ΕΕ που επιτάσσει όπως η πρόληψη και αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών θα πρέπει να επιτυγχάνεται μέσω προώθησης της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» και σύμφωνα με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Η θεμελιώδης αρχή της είναι ο ρυπαντής να καθίσταται οικονομικά υπεύθυνος έτσι ώστε οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί να λαμβάνουν μέτρα και να αναπτύσσουν πρακτικές που να αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση των κινδύνων περιβαλλοντικής ζημιάς προκειμένου να μειώνεται η έκθεσή τους σε οικονομικές ευθύνες.

Η πρόθεση της Οδηγίας είναι να εξασφαλίσει αυξημένο επίπεδο πρόληψης και αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών σε κοινοτικό επίπεδο με εύλογο κόστος για την κοινωνία χωρίς να υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Η Οδηγία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ασφαλιστική βιομηχανία εφόσον επιβάλλει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν τη χρήση εκ μέρους των επιχειρήσεων και οργανισμών οποιασδήποτε κατάλληλης ασφάλισης ή άλλης χρηματοοικονομικής εγγύησης για την αποτελεσματική κάλυψη των οικονομικών υποχρεώσεων βάσει των διατάξεων της Οδηγίας.

Κατά την άποψη της Επιτροπής της ΕΕ (Επεξηγηματικό Μνημόνιο του 2002) η ασφάλιση θα αποβεί επωφελής για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη: Για τις δημόσιες αρχές και το κοινό γενικά, είναι ο πιο αποτελεσματικός, αν όχι ο μοναδικός, τρόπος εξασφάλισης ότι θα λάβει χώρα η αποκατάσταση σύμφωνα με την αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει. Για τις επιχειρήσεις και οργανισμούς, αποτελεί τρόπο διασποράς των κινδύνων και διαχείρισης των αβεβαιοτήτων. Για την ασφαλιστική βιομηχανία, αποτελεί αγορά σημαντικού μεγέθους.

Τα κράτη μέλη οφείλουν μέχρι τις 30 Απριλίου 2013 να υποβάλουν έκθεση σχετικά με την εφαρμογή στην Επιτροπή. Η Επιτροπή θα υποβάλει μέχρι τις 30 Απριλίου 2014 έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο βάσει των εθνικών εκθέσεων η οποία θα συνοδεύεται από τις δέουσες προτάσεις.

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η Οδηγία περιβαλλοντικής ευθύνης μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 31 Δεκεμβρίου 2007 με τον περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης όσον αφορά την Πρόληψη και Αποκατάσταση Περιβαλλοντικής Ζημιάς Νόμο του 2007. Ο κυπριακός Νόμος ακολούθησε κατά γράμμα τις διατάξεις της Οδηγίας (όχι πάντοτε με την ίδια σειρά) και έτσι την έχει υιοθετήσει στην πλήρη έκτασή της χωρίς να υπερβαίνει τα όριά της. Εκτός από τις διατάξεις της Οδηγίας περιλαμβάνει και κυρωτικές διατάξεις σε σχέση με την επιβολή του.

Σύμφωνα με την έκθεση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Περιβάλλοντος αυτός ο Νόμος επηρεάζει επτά περίπου συναφείς νομοθεσίες που είναι άμεσα συνδεδεμένες με τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο Παράρτημα III του Νόμου. Οι εν λόγω νομοθεσίες θα πρέπει να τροποποιηθούν ανάλογα, όμως ο Νόμος έχει ενεργοποιηθεί χωρίς τις τροποποιήσεις εφόσον σε περίπτωση περιβαλλοντικής ζημιάς ο υπεύθυνος φορέας εκμετάλλευσης έχει την ευθύνη για την αποκατάσταση της ζημιάς.

(α) Η δημιουργία της περιβαλλοντικής ευθύνης

Σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ υπάρχουν εθνικά καθεστάτα αστικής ευθύνης σε σχέση με την πρόκληση σωματικού τραυματισμού ή ζημιάς σε περιουσία τρίτων (τη λεγόμενη παραδοσιακή ζημιά). Στην Κύπρο τέτοια ευθύνη (tort liability) προκύπτει κυρίως από τις διατάξεις του περί Αστικών Αδικημάτων Νόμου (Κεφ. 148) που αποτελεί κωδικοποίηση των αρχών του κοινού δικαίου και εμπίπτει στην σφαίρα του ιδιωτικού δικαίου. Αστικά αδικήματα που θα μπορούσαν να αφορούν και ζημιά προκληθείσα από ρύπανση είναι η αμέλεια, η ιδιωτική οχληρία, η δημόσια οχληρία, η παράνομη επέμβαση σε ακίνητη ιδιοκτησία, η ζημιά από επικίνδυνο πράγμα και η ζημιά από διαφυγή πράγματος, και η ζημιά από φωτιά και από διαφυγή φωτιάς.

Ο περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμος, κατ' εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας, δημιουργεί νέα είδη ευθύνης σε σχέση με ζημιά στο ευρύτερο περιβάλλον (τη λεγόμενη καθαρά οικολογική ζημιά) και εμπίπτει στην σφαίρα του δημοσίου δικαίου. Οι λόγοι επιλογής δημόσιας παρά αστικής ευθύνης είναι πρώτον ότι η αστική ευθύνη δεν αντιμετωπίζει επαρκώς τη ζημιά στους φυσικούς πόρους εφόσον ανήκουν συλλογικά στην κοινωνία και δεύτερον ότι η δημόσια ευθύνη τείνει να μειώσει τις δικαστικές μάχες εφόσον οι δημόσιες αρχές είναι λίγες σε αριθμό, είναι περισσότερο προβλέψιμες και παρέχουν διευρυμένες ευκαιρίες για διαπραγμάτευση και εξώδικο συμβιβασμό.

Η περιβαλλοντική ευθύνη (environmental liability) προκύπτει από περιβαλλοντική ζημιά, όρος που σημαίνει ζημιά στα προστατευόμενα είδη και φυσικούς οικοτόπους, ζημιά των νερών και ζημιά του εδάφους. Τα προστατευόμενα είδη και οι φυσικοί οικοτόποι είναι νέες έννοιες και γι' αυτό καθορίζονται λεπτομερειακά με αναφορά σε άλλες νομοθεσίες. Ο περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμος δεν καλύπτει ευθύνη για σωματικό τραυματισμό ή περιουσιακή ζημιά ή άλλη οικονομική απώλεια και δεν επηρεάζει οποιαδήποτε ενδεχόμενα δικαιώματα. Τέτοια ευθύνη συνεχίζει να ρυθμίζεται από τον περί Αστικών Αδικημάτων Νόμο.

Καταλογίζεται ευθύνη για περιβαλλοντική ζημιά ή για επικείμενη απειλή περιβαλλοντικής ζημιάς που οφείλεται σε επαγγελματικές δραστηριότητες, εφόσον είναι δυνατόν να εντοπιστεί ο ρυπαντής, η ζημιά να είναι συγκεκριμένη και να μπορεί να προσδιοριστεί ποσοτικά, και να αποδειχθεί η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ζημιάς και της δραστηριότητας.

(β) Ποιος μπορεί να φέρει περιβαλλοντική ευθύνη

Σύμφωνα με το Νόμο η περιβαλλοντική ευθύνη μπορεί να καταλογιστεί σε «φορέα εκμετάλλευσης», ο οποίος είναι ένας ευρύτατος όρος που σημαίνει:

- οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (όπως εταιρείες, οργανισμοί κοινής ωφέλειας, αρχές τοπικής διοίκησης και άλλοι οργανισμοί δημοσίου δικαίου),
- το οποίο εκμεταλλεύεται ή ελέγχει την επαγγελματική δραστηριότητα, ή
- στο οποίο έχει μεταβιβαστεί με Νόμο αποφασιστική οικονομική αρμοδιότητα όσον αφορά την τεχνική λειτουργία τέτοιας δραστηριότητας,
- συμπεριλαμβανομένου του κατόχου της σχετικής άδειας ή εξουσιοδότησης ή οποιουδήποτε προσώπου καταχωρεί ή κοινοποιεί τέτοια δραστηριότητα.

Ένα από τα κύρια στοιχεία της έννοιας του φορέα εκμετάλλευσης είναι η άσκηση ελέγχου επί της οικονομικής δραστηριότητας που προκαλεί την περιβαλλοντική ζημιά. Ο φορέας εκμετάλλευσης δεν είναι απλώς ο κάτοχος της άδειας για τη δραστηριότητα αλλά επίσης και το μέρος που ασκεί έλεγχο επί της δραστηριότητας ως σύνολο και όχι μόνο όσον αφορά περιβαλλοντικά θέματα.

Το κριτήριο του ελέγχου επιτρέπει τον καταλογισμό ευθύνης σε ιθύνουσες και συνδεδεμένες εταιρείες που ασκούν έλεγχο επί της δραστηριότητας και έτσι αποτρέπει μεγάλους ομίλους εταιρειών να συστήνουν μια μικρή θυγατρική εταιρεία για να αποφύγουν ή να μειώσουν την έκθεση στον κίνδυνο να καταβάλουν υπέρογκα ποσά για αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς.

Το κριτήριο του ελέγχου της δραστηριότητας επεκτείνεται και σε άλλα τρίτα μέρη που ασκούν έλεγχο, όπως π.χ. ένας δανειστής που διορίζει διευθυντή (manager) στην επιχείρηση του οφειλέτη για να εξασφαλίσει αποπληρωμή του δανείου και παραμελεί τις περιβαλλοντικές πολιτικές της εταιρείας ή ένας πελάτης που επιβάλλει στον κατασκευαστή συγκεκριμένες διαδικασίες που προκαλούν περιβαλλοντική ζημιά.

Ενόψει των πιο πάνω είναι φανερό ότι ο Νόμος προβλέπει ένα σύστημα με βάση το οποίο μπορεί να καταλογιστεί ευθύνη ταυτόχρονα σε διάφορους φορείς εκμετάλλευσης.

(γ) Τα καθεστώτα ευθύνης

Στο Νόμο γίνεται διάκριση μεταξύ δύο διαφορετικών αλλά συμπληρωματικών καθεστώτων ευθύνης που αφορούν τους φορείς εκμετάλλευσης.

Το πρώτο καθεστώς αυστηρής ευθύνης (strict liability) αφορά φορείς εκμετάλλευσης που ασκούν τις επικίνδυνες ή εν δυνάμει επικίνδυνες επαγγελματικές δραστηριότητες που απαριθμούνται στο Παράρτημα ΙΙΙ του Νόμου, οι οποίες συνεπάγονται κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία ή το περιβάλλον. Τέτοιες δραστηριότητες περιλαμβάνουν βιομηχανικές εγκαταστάσεις που προϋποθέτουν άδεια σύμφωνα με τον περί Ολοκληρωμένης Πρόληψης και Ελέγχου της Ρύπανσης Νόμου του 2006 (όπως βιομηχανίες ενεργειακών δραστηριοτήτων, παραγωγή και μεταποίηση μετάλλων, βιομηχανία ορυκτών προϊόντων, χημική βιομηχανία, διαχείριση αποβλήτων, παραγωγή χαρτιού και χαρτονιού, προεπεξεργασία υφασμάτων, σφαγεία, παραγωγή προϊόντων διατροφής, εκτροφή πουλερικών και χοίρων κλπ), διαδικασίες διαχείρισης αποβλήτων (χώρους υγειονομικής ταφής και μονάδες αποτέφρωσης), απόρριψη βαρέων μετάλλων στα νερά ή στον ατμοσφαιρικό αέρα, μεταφορές επικίνδυνων ή ρυπογόνων εμπορευμάτων, δραστηριότητες συνδεδεμένες με γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς και μικροοργανισμούς. Σύμφωνα με το καθεστώς αυτό ο φορέας εκμετάλλευσης που προκαλεί περιβαλλοντική ζημιά θεωρείται υπεύθυνος έστω και αν δεν έχει ενεργήσει εξ υπαιτιότητας, δηλαδή δεν απαιτείται να αποδειχθεί

πρόθεση, αμέλεια ή πταίσμα εκ μέρους του. Η αυστηρή ευθύνη δεν σημαίνει απόλυτη ευθύνη εφόσον ο Νόμος επιτρέπει ορισμένες υπερασπίσεις που θα δούμε παρακάτω.

Το δεύτερο καθεστώς ευθύνης εξ υπαιτιότητας (fault) αφορά φορείς εκμετάλλευσης που ασκούν οποιοσδήποτε άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες εκτός από εκείνες του Παραρτήματος III του Νόμου, αλλά μόνο σε σχέση με ζημιά ή επικείμενη απειλή ζημιάς προστατευόμενων ειδών και φυσικών οικοτόπων. Σύμφωνα με το καθεστώς αυτό ο φορέας εκμετάλλευσης θεωρείται υπεύθυνος μόνο αν έχει ενεργήσει με δόλο ή με αμέλεια.

Αν δεν μπορεί να εντοπιστεί ο ρυπαντής ή είναι αφερέγγυος ή δεν υποχρεούται με βάση το Νόμο να αναλάβει τις δαπάνες, η αρμόδια αρχή έχει εξουσία να αποφασίσει αν θα αποκαταστήσει η ίδια τη λεγόμενη «ορφανή ζημιά» ή όχι.

(δ) Εξαιρέσεις / Υπερασπίσεις

Ο Νόμος προβλέπει συγκεκριμένες εξαιρέσεις, δηλαδή περιστάσεις κάτω από τις οποίες ο φορέας εκμετάλλευσης δεν φέρει ευθύνη για περιβαλλοντική ζημιά. Δεν καταλογίζεται ευθύνη για ζημιά που προκαλείται από:

- Πολεμικούς κινδύνους.
- Φυσική καταστροφή.
- Δραστηριότητες που εξυπηρετούν την εθνική άμυνα ή τη διεθνή ασφάλεια ή την προστασία από φυσικές καταστροφές.

Ορισμένα είδη περιβαλλοντικής ζημιάς καλύπτονται από διεθνείς συνθήκες, όχι από την Οδηγία και το Νόμο:

- Θαλάσσια ρύπανση, όπου οι πλοιοκτήτες στους οποίους καταλογίζεται ευθύνη δεν έχουν πολλές πιθανότητες να απαλλαχθούν.
- Πυρηνικοί κίνδυνοι, όπου οι διεθνείς συνθήκες προβλέπουν αυστηρή ευθύνη κυρίως για παραδοσιακή ζημιά αλλά και για περιβαλλοντική ζημιά.

Ο Νόμος καθιερώνει αυστηρή ευθύνη, όμως η αυστηρότητα μετριάζεται λόγω των διαθέσιμων υπερασπίσεων. Ο φορέας εκμετάλλευσης μπορεί να απαλλαχθεί από την ευθύνη αν αποδείξει ότι η περιβαλλοντική ζημιά προκλήθηκε από:

- Τρίτο πρόσωπο και επήλθε παρά την ύπαρξη όλων των ενδεδειγμένων μέτρων ασφαλείας (third party defence).
- Συμμόρφωση προς οδηγία ή εντολή δημόσιας αρχής (compulsory order defence).
- Εκπομπή ή συμβάν για τα οποία είχε δοθεί ρητή εξουσιοδότηση από την αρμόδια αρχή (permit defence).
- Εκπομπή ή δραστηριότητα ή χρήση προϊόντος όταν, σύμφωνα με τις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις που ήταν διαθέσιμες, δεν θεωρείτο πιθανόν ότι θα προκαλούσαν περιβαλλοντική ζημιά (state of the art defence).

Ο Νόμος δεν έχει αναδρομική ισχύ, δεν ισχύει για περιβαλλοντική ζημιά που προκύπτει από εκπομπή, γεγονός ή ατύχημα που έλαβε χώρα πριν την ημερομηνία δημοσίευσής του, την 31^η Δεκεμβρίου 2007. Γι' αυτό θα ήταν φρόνιμο να συλλέξουν οι φορείς εκμετάλλευσης στοιχεία για υφιστάμενη ρύπανση έτσι ώστε να αποφύγουν τις αμφιβολίες ως προς το χρόνο επέλευσης της ρύπανσης. Ο Νόμος επίσης περιλαμβάνει και χρόνο παραγραφής, ισχύει μόνο για περιβαλλοντική ζημιά που προκύπτει μέσα σε 30 χρόνια από την εκπομπή, το γεγονός ή το ατύχημα που την προκάλεσαν.

Ο Νόμος ισχύει για ζημιά που είναι συγκεκριμένη και μπορεί να προσδιοριστεί ποσοτικά και νοουμένου εντοπίζεται ένας ή περισσότεροι ρυπαντές. Δεν ισχύει για ευρέως διαδεδομένη και διάχυτη ρύπανση (diffuse pollution) εφόσον είναι αδύνατον να συνδεθούν οι αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις με πράξεις ή παραλείψεις συγκεκριμένων εξατομικευμένων

παραγόντων. Με άλλα λόγια δεν ισχύει για ζημιά που προκαλείται γενικά από την κοινωνία. Παραδείγματα τέτοιας διάχυτης ρύπανσης αποτελούν η ρύπανση της ατμόσφαιρας που προκαλούν οι οδηγοί αυτοκινήτων και οι ιδιοκτήτες κατοικιών που χρησιμοποιούν πετρέλαιο για θέρμανση καθώς και η ρύπανση των υπογείων υδάτων που προκαλούν τα νιτρικά άλατα που χρησιμοποιούν οι γεωργοί.

(ε) Το όριο περιβαλλοντικής ευθύνης

Η Οδηγία δεν προβλέπει οποιοδήποτε ανώτατο όριο ευθύνης. Η Επιτροπή της ΕΕ πιστεύει ότι ο περιορισμός του ποσού των αποζημιώσεων θα μείωνε το κίνητρο των δυνητικών ρυπαντών να επιδείξουν τη δέουσα φροντίδα και να αποτρέψουν τη ζημιά εφόσον θα γνώριζαν ότι, ανεξάρτητα από τις συνέπειες των πράξεών τους, η οικονομική τους ευθύνη δεν θα ήταν περισσότερη από το όριο. Αν καθόριζε όριο ευθύνης η Οδηγία, θα ήταν τόσο ψηλό ώστε να καλύπτει όλες τις πιθανές υποθέσεις περιβαλλοντικής ζημιάς και θα ανάγκαζε τους φορείς εκμετάλλευσης να ασφαλιστούν για το ψηλό όριο, με αποτέλεσμα την εκτόξευση των ασφαλιστρών στα ύψη.

Επιπλέον, ο καθορισμός ορίου δεν θα διευκόλυνε από μόνος του την παροχή ασφάλισης περιορίζοντας την έκθεση του ασφαλιστή στην ευθύνη. Δεδομένου ότι οι ασφαλιστές δεν ευθύνονται οι ίδιοι δυνάμει του Νόμου, η έκθεση τους σε κίνδυνο περιορίζεται από το ανώτατο όριο ασφαλιστικής κάλυψης που παρέχουν. Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι ανεξάρτητα από το αν καθορίζεται οικονομικό όριο στην ευθύνη του ασφαλισμένου ή όχι, οι ασφαλιστές γενικά παρέχουν κάλυψη μόνο για συμβατικά καθορισμένα όρια ευθύνης. Επίσης έχει διευκρινίσει ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να καθορίσουν περιορισμένο οικονομικό όριο κατά την εφαρμογή της Οδηγίας.

Ούτε ο κυπριακός Νόμος προβλέπει οικονομικό όριο ευθύνης και έτσι η περιβαλλοντική ευθύνη είναι απεριόριστη. Κατ' εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας επιτρέπει στην αρμόδια αρχή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις να περιορίσει την ευθύνη του υπεύθυνου φορέα εκμετάλλευσης όταν τα μέτρα αποκατάστασης που λήφθηκαν εξασφαλίζουν ότι δεν υπάρχει πια σημαντικός κίνδυνος αρνητικών επιπτώσεων στην ανθρώπινη υγεία, τα νερά ή τα προστατευόμενα είδη και τους φυσικούς πόρους και όταν το κόστος αποκατάστασης θα ήταν δυσανάλογο προς τα περιβαλλοντικά οφέλη που θα προκύψουν.

(στ) Ποιος δύναται να υποβάλει απαίτηση εναντίον του ρυπαντή

Αρμόδια αρχή για την επιβολή του Νόμου είναι η Υπηρεσία Περιβάλλοντος ή/και οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία που διορίζεται για το σκοπό αυτό από τον Υπουργό Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος. Η αρμόδια αρχή είναι υπεύθυνη για τον εντοπισμό του ρυπαντή, για την εκτίμηση της περιβαλλοντικής ζημιάς και για τον καθορισμό των μέτρων αποκατάστασης της ζημιάς.

Οι ιδιώτες δεν έχουν δικαίωμα δυνάμει του περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμου να διεκδικήσουν οποιαδήποτε θεραπεία. Απλώς δικαιούνται να διεκδικήσουν χρηματικές αποζημιώσεις για ζημιά στην περιουσία τους δυνάμει του περί Αστικών Αδικημάτων Νόμου. Σημειώνεται ότι μπορεί μεν να εξασφαλίσουν αποζημίωση, όμως δεν έχουν υποχρέωση να χρησιμοποιήσουν το ποσό της για να αποκαταστήσουν την περιουσία στην κατάσταση που ήταν πριν τη ρύπανση.

Ανεξάρτητα από τα πιο πάνω, τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που επηρεάζονται από περιβαλλοντική ζημιά και οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί που προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος αποκτούν νέα δικαιώματα - δικαιούνται να αποταθούν στην αρμόδια αρχή και να της ζητήσουν να αναλάβει δράση. Αν δεν ικανοποιηθούν από την ανταπόκριση της αρμόδιας αρχής μπορούν να προσφύγουν στο Ανώτατο Δικαστήριο.

(ζ) Το περιεχόμενο της απαίτησης

Απαίτηση μπορεί να υποβληθεί είτε όταν ήδη έχει επέλθει η περιβαλλοντική ζημιά είτε όταν διαφαίνεται επικείμενη απειλή να επέλθει περιβαλλοντική ζημιά.

Όταν διαφαίνεται επικείμενη απειλή περιβαλλοντικής ζημιάς, ο φορέας εκμετάλλευσης υποχρεούται να λάβει αμέσως τα απαραίτητα προληπτικά μέτρα. Η αρμόδια αρχή δύναται είτε να υποχρεώσει το δυνητικό ρυπαντή να λάβει τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα είτε να λάβει η ίδια τα κατάλληλα μέτρα και στη συνέχεια να ανακτήσει το κόστος από το δυνητικό ρυπαντή.

Όταν ήδη έχει επέλθει η περιβαλλοντική ζημιά, ο φορέας εκμετάλλευσης υποχρεούται να ενημερώσει την αρμόδια αρχή και να λάβει πρακτικά μέτρα περιορισμού της ζημιάς. Η αρμόδια αρχή δύναται είτε να υποχρεώσει το ρυπαντή να λάβει τα κατάλληλα μέτρα αποκατάστασης είτε να λάβει η ίδια τα κατάλληλα μέτρα και στη συνέχεια να ανακτήσει το κόστος από τον ρυπαντή.

Η αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς στα νερά ή στα προστατευόμενα είδη ή σε φυσικούς οικοτόπους μπορεί να επιτευχθεί με:

- Πρωτογενή αποκατάσταση, δηλ. επαναφορά των φυσικών πόρων και/ή υπηρεσιών που υπέστησαν ζημιά στην αρχική τους κατάσταση.
- Συμπληρωματική αποκατάσταση, δηλ. παροχή φυσικών πόρων και/ή υπηρεσιών, ενδεχομένως και σε διαφορετική τοποθεσία, παρεμφερούς επιπέδου με εκείνους που θα παρέχονταν αν η τοποθεσία που υπέστη τη βλάβη είχε επανέλθει στην αρχική της κατάσταση.
- Αντισταθμιστική αποκατάσταση, δηλ. συμπληρωματικές βελτιώσεις των προστατευόμενων οικοτόπων και ειδών ή των νερών, είτε στην τοποθεσία που υπέστη ζημιά είτε σε διαφορετική τοποθεσία.

Όταν αποφασίζει η αρμόδια αρχή μεταξύ των διάφορων επιλογών, θα πρέπει να τις αξιολογεί σύμφωνα με τις καλύτερες διαθέσιμες τεχνολογίες με βάση ορισμένα κριτήρια: την επίπτωση στη δημόσια υγεία και ασφάλεια, το κόστος υλοποίησης, την πιθανότητα επιτυχίας, την πρόληψη περαιτέρω ζημιών και την αποφυγή παράπλευρων ζημιών, πόσο ευνοείται κάθε συνιστώσα του φυσικού πόρου και/ή της υπηρεσίας, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ανησυχίες και άλλους παράγοντες που σχετίζονται με την περιοχή, το χρόνο που χρειάζεται, το βαθμό επιτυχίας και τη γεωγραφική σχέση με την τοποθεσία που υπέστη ζημιά.

Η αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς στο έδαφος επιτυγχάνεται με την απορρύπανσή του έτσι ώστε να μη δημιουργεί πλέον σημαντικό κίνδυνο αρνητικών επιπτώσεων για την ανθρώπινη υγεία.

Όπου υπάρχει συντρέχουσα αμέλεια περισσότερων προσώπων, οι δαπάνες επιμερίζονται σε αναλογική βάση – δεν ευθύνονται όλοι από κοινού και κειχωρισμένως.

Τονίζεται ότι η θεραπεία που προβλέπει ο Νόμος είναι η πρόληψη ή αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς και όχι η χρηματική αποζημίωση για πρόκληση περιβαλλοντικής ζημιάς.

(η) Η νομική φύση της απαίτησης

Η αρμόδια αρχή μπορεί να ζητήσει από τον φορέα εκμετάλλευσης πληροφορίες για επικείμενη απειλή περιβαλλοντικής ζημιάς ή για οποιαδήποτε επελθούσα ζημιά και να απαιτήσει από το φορέα εκμετάλλευσης να διενεργήσει τη δική του αξιολόγηση και να παράσχει κάθε στοιχείο που είναι απαραίτητο. Όλες αυτές οι ενέργειες θεωρούνται προπαρασκευαστικές πράξεις που είναι απαραίτητες ή χρήσιμες για την έκδοση εκτελεστής διοικητικής πράξης. Ο ίδιος οι προπαρασκευαστικές πράξεις δεν είναι εκτελεστές και, επομένως, δεν υπόκεινται στον ακυρωτικό έλεγχο του Ανώτατου Δικαστηρίου.

Οποιαδήποτε απόφαση της αρμόδιας αρχής με την οποία επιβάλλονται προληπτικά μέτρα ή μέτρα αποκατάστασης πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένη και να κοινοποιείται αμέσως στο φορέα εκμετάλλευσης.

Είναι προφανές ότι τέτοια ενέργεια συνιστά έκδοση ατομικής εκτελεστής διοικητικής πράξης, δηλαδή αποτελεί δήλωση βουλήσεως που προέρχεται από διοικητικό όργανο (την αρμόδια αρχή) που καθορίζει μονομερώς τι πρέπει να ισχύσει σε συγκεκριμένη περίπτωση περιβαλλοντικής ζημιάς ή επικείμενης απειλής περιβαλλοντικής ζημιάς. Ως διοικητική πράξη διέπεται από τον περί Γενικών Αρχών του Διοικητικού Δικαίου Νόμο του 1999 και τη νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου και έτσι εφαρμόζονται όλες οι αρχές του διοικητικού δικαίου όπως οι αρχές της νομιμότητας, της ισότητας, της φυσικής δικαιοσύνης, της χρηστής διοίκησης, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ιδιώτη, της συνεπούς συμπεριφοράς, της αναλογικότητας, της αμεροληψίας.

Με βάση το τεκμήριο της νομιμότητας τα έννομα αποτελέσματα της διοικητικής πράξης αρχίζουν όταν αρχίζει η ουσιαστική ισχύς της, δηλαδή από την ημέρα που η απόφαση της αρμόδιας αρχής κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο φορέα εκμετάλλευσης. Η εκτελεστότητα της διοικητικής πράξης συνίσταται στο ότι δημιουργείται μια υποχρέωση διοικητικού χαρακτήρα του διοικουμένου (του φορέα εκμετάλλευσης) που συνεπάγεται την άμεση εκτέλεσή της διά της διοικητικής οδού, δηλαδή χωρίς να χρειάζεται οποιαδήποτε άλλη διαδικασία και ειδικότερα προηγούμενη δικαστική απόφαση.

(θ) Η προσφυγή στο Ανώτατο Δικαστήριο

Η αρμόδια αρχή οφείλει με την απόφασή της για τη λήψη μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης να ενημερώσει τον φορέα εκμετάλλευσης για τα ένδικα μέσα που έχει στη διάθεσή του καθώς και τις σχετικές προθεσμίες που υπόκεινται τα εν λόγω ένδικα μέσα.

Το μοναδικό διαθέσιμο ένδικο μέσο είναι προσφυγή στο Ανώτατο Δικαστήριο με βάση το άρθρο 146 του Συντάγματος. Η προθεσμία καταχώρησης της προσφυγής είναι 75 ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης της αρμόδιας αρχής στον φορέα εκμετάλλευσης. Το Ανώτατο Δικαστήριο δύναται είτε να επικυρώσει είτε να ακυρώσει εν όλω ή εν μέρει την επίδικη απόφαση.

Οι λόγοι ακύρωσης μιας απόφασης της αρμόδιας αρχής από το Ανώτατο Δικαστήριο περιλαμβάνουν την αναρμοδιότητα του διοικητικού οργάνου που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη, την παράβαση ουσιώδους τύπου (όπως λήψη προηγούμενης γνώμης, διενέργεια προπαρασκευαστικών πράξεων, τήρηση προθεσμιών, δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, αναφορά επαρκούς αιτιολογίας), παράβαση νόμου ή δεδικασμένου, πλάνη περί τα πράγματα (αντικειμενική ανυπαρξία πραγματικών καταστάσεων που έλαβε υπόψη της η αρμόδια αρχή για την εφαρμογή του νόμου), πλάνη περί το νόμο (εσφαλμένη ερμηνεία του νόμου ή κακή εφαρμογή των κριτηρίων που τάσσει ο νόμος), υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής εξουσίας, κατάχρηση εξουσίας, έλλειψη δέουσας έρευνας.

Η υποχρέωση της αρμόδιας αρχής να προβεί σε επαρκή έρευνα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εγκυρότητα της απόφασής της για επιβολή μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης. Για να θεωρηθεί η έρευνα επαρκής, θα πρέπει να διερευνηθεί κάθε γεγονός που σχετίζεται με τη περιβαλλοντική ζημιά. Ο περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμος δεν αντιστρέφει το βάρος της απόδειξης, αντιθέτως συνάδει με την αρχή του διοικητικού δικαίου που επιβάλλει στην αρμόδια αρχή να βρει τον ενδεδειγμένο τρόπο να εκπληρώσει την υποχρέωσή της για επαρκή έρευνα σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση περιβαλλοντικής ζημιάς που εξετάζει. Η τελική εκτίμηση των γεγονότων, η αξιολόγηση του μεγέθους της ζημιάς και η λήψη της σχετικής απόφασης για τον καθορισμό των μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης αποτελούν καθήκον της αρμόδιας αρχής.

Η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει όπως υπάρχει εύλογη σχέση μεταξύ του συγκεκριμένου μέτρου που λαμβάνεται και του νόμιμου σκοπού που επιδιώκεται. Οι συνέπειες της απόφασης της αρμόδιας αρχής είναι δυσμενείς για το φορέα εκμετάλλευσης εφόσον θα υποχρεωθεί να καταβάλει το κόστος των μέτρων, όμως δεν επιτρέπεται να είναι δυσανάλογες προς τον επιδιωκόμενο σκοπό της πρόληψης ή αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημιάς. Όταν η αρμόδια αρχή έχει να επιλέξει μεταξύ δύο ή περισσότερων νόμιμων λύσεων, οφείλει να προτιμήσει εκείνη που είναι λιγότερο επαχθής για το φορέα εκμετάλλευσης.

(1) Η ανάκτηση του κόστους των μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης

Αν η αρμόδια αρχή έλαβε η ίδια τα απαραίτητα μέτρα, δύναται να κινήσει διαδικασία ανάκτησης κόστους κατά του φορέα εκμετάλλευσης μέσα σε διάστημα πέντε ετών από την ολοκλήρωση των μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης ή από την ημερομηνία που χαρακτηρίστηκε ο φορέας εκμετάλλευσης ως υπεύθυνος, αν η ημερομηνία αυτή είναι μεταγενέστερη.

Το κόστος που δικαιούται να ανακτήσει η αρμόδια αρχή περιλαμβάνει τις δαπάνες για εκτίμηση της περιβαλλοντικής ζημιάς ή της επικείμενης απειλής περιβαλλοντικής ζημιάς, τις εναλλακτικές δυνατότητες δράσης, τα διοικητικά και δικαστικά έξοδα, τα έξοδα επιβολής του νόμου, το κόστος για τη συλλογή στοιχείων και άλλα γενικά έξοδα, καθώς και δαπάνες παρακολούθησης και εποπτείας.

Η διαδικασία ανάκτησης κόστους συνεπάγεται έγερση πολιτικής αγωγής από την αρμόδια αρχή ως ενάγουσα εναντίον του φορέα εκμετάλλευσης ως εναγομένου με την οποία απαιτεί τα έξοδά της ως αστικό χρέος προς τη Δημοκρατία. Σε μια τέτοια διαδικασία το δικαστήριο θα εκδώσει δηλωτική απόφαση (declaratory judgment). Το επίδικο θέμα θα είναι αν πράγματι είχε εκδοθεί η διοικητική πράξη και αν πράγματι έγιναν έξοδα για πρόληψη ή αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς. Αν πεισθεί ο δικαστής ότι κοινοποιήθηκε η απόφαση της αρμόδιας αρχής στο φορέα εκμετάλλευσης και ότι η αρμόδια αρχή κατέβαλε τα έξοδα, τότε απλώς θα διατάξει τον εναγόμενο να καταβάλει το ποσό των εξόδων πρόληψης και/ή αποκατάστασης στην αρμόδια αρχή.

Το πολιτικό δικαστήριο σε καμία περίπτωση δεν θα εξετάσει την εγκυρότητα της απόφασης της αρμόδιας αρχής για επιβολή προληπτικών μέτρων ή μέτρων αποκατάστασης. Το θέμα αυτό υπάγεται στην αποκλειστική δικαιοδοσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου (όπου θα μπορούσε να αχθεί με προσφυγή μέσα στην προθεσμία των 75 ημερών) και όχι στη δικαιοδοσία πολιτικού δικαστηρίου.

(κ) Επιβολή του Νόμου

Ο περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμος προβλέπει τόσο διοικητικές όσο και ποινικές κυρώσεις για τις παραβάσεις του.

Η αρμόδια αρχή έχει εξουσία να επιβάλει διοικητικό πρόστιμο μέχρι €340.000 σε οποιοδήποτε πρόσωπο παραβαίνει ή παραλείπει να λάβει οποιαδήποτε μέτρα προς συμμόρφωση προς τις διατάξεις του Νόμου ή των κανονισμών και των διαταγμάτων που εκδίδονται δυνάμει αυτού. Σε περίπτωση συνεχιζόμενης παράβασης η αρμόδια αρχή δύναται να επιβάλει διοικητικό πρόστιμο μέχρι €8.500 για κάθε μέρα που συνεχίζεται η παράβαση. Το επηρεαζόμενο πρόσωπο μπορεί να ασκήσει ιεραρχική προσφυγή στον Υπουργό Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος.

Τα διοικητικά πρόστιμα δεν είναι άγνωστα στο νομικό σύστημα της Κύπρου, είναι μέσα εκτέλεσης κανόνων δικαίου δηλαδή μέσα που οδηγούν στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων που επιβάλλει ο νόμος στους διοικούμενους και συντελούν στην εφαρμογή του νόμου. Κατά την επιβολή διοικητικού προστίμου ισχύει η αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή το ύψος του πρέπει να είναι εύλογο σε σχέση με τη συμμόρφωση που επιδιώκει. Η επιβολή του αποτελεί διοικητική πράξη υποκείμενη στην ακυρωτική δικαιοδοσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Το διοικητικό πρόστιμο εισπράττεται ως αστικό χρέος προς τη Δημοκρατία - αν δεν καταβληθεί, η αρμόδια αρχή δύναται να καταχωρήσει πολιτική αγωγή για την είσπραξή του. Τα εισπραχθέντα διοικητικά πρόστιμα καταλήγουν στο γενικό ταμείο του κράτους, δεν συνιστούν αποζημίωση για την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς.

Ο Νόμος προβλέπει τρία ποινικά αδικήματα:

- (i) Άρνηση ή παράλειψη λήψης οποιοδήποτε μέτρου σε περίπτωση επικείμενης απειλής πρόκλησης περιβαλλοντικής ζημιάς.
- (ii) Άρνηση λήψης ή παράλειψη τήρησης οποιωνδήποτε μέτρων αποκατάστασης περιβαλλοντικής ζημιάς με βάση το Νόμο ή κανονισμούς ή διατάγματα που εκδίδονται δυνάμει του Νόμου.
- (iii) Άρνηση ή παράλειψη συμμόρφωσης με οποιαδήποτε απόφαση της αρμόδιας αρχής που εκδίδεται δυνάμει του Νόμου.

Ο ένοχος σε περίπτωση καταδίκης υπόκειται σε φυλάκιση μέχρι τρία χρόνια ή σε χρηματική ποινή μέχρι €340.000 ή και στις δύο ποινές. Σε περίπτωση διάπραξης αδικήματος από νομικό πρόσωπο, ένοχος μπορεί να βρεθεί και ο διευθύνων σύμβουλος, πρόεδρος, διευθυντής, γραμματέας ή άλλος λειτουργός νομικού προσώπου που συγκατατέθηκε ή συνεργάστηκε στη διάπραξη του αδικήματος.

Γενικά μιλώντας η καταδίκη σε δικαστήριο δεν πρέπει να θεωρείται εύκολη υπόθεση. Ο βασικός κανόνας του αποδεικτικού δικαίου είναι ότι το βάρος της απόδειξης το φέρει ο διάδικος που προβάλλει τον ισχυρισμό. Σε ποινικές υποθέσεις η κατηγορούσα αρχή πρέπει να αποδείξει την ενοχή του κατηγορουμένου πέραν λογικής αμφιβολίας για να πετύχει καταδίκη. Στην Κύπρο το τεκμήριο της αθωότητας κατοχυρώνεται και από το Άρθρο 12.4 του Συντάγματος που προβλέπει ότι ο κατηγορούμενος για κάποιο αδίκημα θεωρείται αθώος μέχρις ότου αποδειχθεί ένοχος σύμφωνα με το νόμο.

Ειδικότερα στις περιπτώσεις αδικημάτων δια παραλείψεως η κατηγορούσα αρχή θα πρέπει να αποδείξει ότι ο κατηγορούμενος είχε καθήκον να ενεργήσει και ότι παρέλειψε παράλογα να ενεργήσει. Όσον αφορά τα δύο πρώτα αδικήματα είναι πιθανόν να προκύψουν δυσκολίες να αποδειχθούν τα συστατικά στοιχεία του αδικήματος εφόσον στο Νόμο το καθήκον του φορέα εκμετάλλευσης να λάβει μέτρα πρόληψης ή αποκατάστασης προδιαγράφεται σε γενικές γραμμές και συγκεκριμενοποιείται μόνο με απόφαση της αρμόδιας αρχής. Η διάπραξη δε του τρίτου αδικήματος θα εξαρτάται από την εγκυρότητα της απόφασης της αρμόδιας αρχής, απόφαση η οποία μπορεί να ανακληθεί από την ίδια την αρμόδια αρχή ή να ακυρωθεί από το

Ανώτατο Δικαστήριο. Επίσης είναι πιθανόν το δικαστήριο να κληθεί να αποφασίσει κατά πόσο διαπράττεται το αδίκημα έστω και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση η παράλειψη συμμόρφωσης ήταν εύλογη.

Εν πάση περιπτώσει σε περίπτωση καταδίκης το ποινικό δικαστήριο δύναται να διατάξει όπως ο ένοχος φορέας εκμετάλλευσης επιβαρυνθεί και με το κόστος αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημιάς. Η διάταξη αυτή δημιουργεί μια άλλη μέθοδο ανάκτησης του κόστους αποκατάστασης μέσω της ποινικής διαδικασίας και έτσι αποφεύγεται η ανάγκη καταχώρησης πολιτικής αγωγής.

(λ) Νομοθετική ρύθμιση της ασφάλισης της περιβαλλοντικής ευθύνης

Η ρύπανση του περιβάλλοντος μπορεί να προκαλέσει ανυπολόγιστες ζημιές και τα έξοδα καθαρισμού και αποκατάστασης τους είναι δυσβάσταχτα, πέραν των οικονομικών δυνατοτήτων των επιχειρήσεων και οργανισμών. Ο καταλογισμός περιβαλλοντικής ευθύνης σε συγκεκριμένο φορέα εκμετάλλευσης μπορεί να κοστίσει εκατομμύρια ευρώ και υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να τεθεί σε κίνδυνο η δυνατότητά του να συνεχίσει να λειτουργεί ως δρώσα οικονομική μονάδα.

Παρόλον που η αρχική εισήγηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν η υποχρεωτική ασφάλιση της περιβαλλοντικής ευθύνης, λόγω αντιδράσεων στην πορεία των συζητήσεων αποφασίστηκε ότι ήταν κάπως πρόωρο. Οι αντιδράσεις προέρχονταν από τις οργανώσεις των επιχειρήσεων και τα κράτη μέλη που επιχειρηματολόγησαν ότι η ευρωπαϊκή ασφαλιστική αγορά δεν είναι αρκετά ώριμη για να προσφέρει επαρκείς καλύψεις για τέτοιους κινδύνους. Από την άλλη οι μη κυβερνητικές οργανώσεις ακόμη και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ECOSOC) επιχειρηματολόγησαν υπέρ της υποχρεωτικής ασφάλισης είτε καθολικής είτε σταδιακής εφαρμογής για τις πιο επικίνδυνες δραστηριότητες.

Είναι γεγονός ότι η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική ασφαλιστική αγορά παραμένει μικρή (σε σύγκριση με εκείνη της Βόρειας Αμερικής) και η συναίνεση ήταν να της δοθεί χρόνος να αναπτύξει κατάλληλα προϊόντα και επαρκείς ομάδες αξιολόγησης περιβαλλοντικών κινδύνων. Η συμβιβαστική λύση που επιτεύχθηκε ήταν τα κράτη μέλη να υποχρεωθούν με βάση την οδηγία να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της ασφάλισης και άλλων χρηματοοικονομικών εξασφαλίσεων (όπως τραπεζικών εγγυήσεων, κοινών αποθεματικών ταμείων, χρηματοοικονομικών εγγυήσεων από ιθύνουσα εταιρεία σε θυγατρική).

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων του νομοσχεδίου είχε τεθεί το ερώτημα κατά πόσο προσφέρεται ασφάλιση που να καλύπτει όλες τις ευθύνες που προβλέπει η Οδηγία. Όπως εξηγεί και η CEA ¹ δεν είναι όλοι οι κίνδυνοι ασφαλίσιμοι. Παραδείγματα κινδύνων που δεν θεωρούνται ασφαλίσιμοι είναι η διάπραξη ποινικών αδικημάτων, η εκ προθέσεως πρόκληση ζημιάς, οι κίνδυνοι έρευνας και ανάπτυξης, ορισμένοι μαζικοί κίνδυνοι (τρομοκρατία, πυρηνικοί κίνδυνοι) και οι άγνωστοι κίνδυνοι. Όλα τα ασφαλιστήρια περιλαμβάνουν αριθμό εξαιρέσεων και συνήθως επιβάλλουν οικονομικό όριο ευθύνης του ασφαλιστή. Η ασφαλιστική κάλυψη δεν αποτελεί υποκατάστατο της ευθύνης για διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων αλλά λειτουργεί υποστηρικτικά και συμπληρωματικά της πολιτικής της επιχείρησης ή του οργανισμού για τη βέλτιστη διαχείριση και διασπορά του κινδύνου της περιβαλλοντικής ευθύνης.

Ο περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμος προβλέπει ότι ο Υπουργός Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος οφείλει να λάβει μέτρα που να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της ασφάλισης και άλλων χρηματοοικονομικών εγγυήσεων για να μπορέσουν οι φορείς εκμετάλλευσης να καλύψουν τις ευθύνες τους με βάση το Νόμο (άρθρο 15). Το Υπουργικό Συμβούλιο δύναται να εκδίδει κανονισμούς για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της διάταξης αυτής. Η διάταξη αυτή αποσκοπεί στην προστασία των ιδίων των φορέων εκμετάλλευσης από οικονομική καταστροφή λόγω περιβαλλοντικής ευθύνης.

Οι φορείς εκμετάλλευσης δεν πρέπει να παραγνωρίζουν ότι με τη θέσπιση του Νόμου παραμένουν εκτεθειμένοι στον κίνδυνο να τους καταλογιστεί ευθύνη για περιβαλλοντική ζημιά και ότι τώρα θα διερευνούνται σε βάθος τα περιστατικά και θα υπάρχουν εκτιμήσεις για το κόστος αποκατάστασης της ζημιάς. Ανεξάρτητα από την αποτελεσματικότητα των όποιων μέτρων ενθάρρυνσης της ασφάλισης που θα λάβει ο Υπουργός, οι φορείς εκμετάλλευσης από μόνοι τους θα πρέπει να ασχοληθούν σοβαρά με τη διαχείριση του κινδύνου και να κρίνουν με επιχειρηματικά κριτήρια κατά πόσο είναι σε θέση να κρατήσουν τον κίνδυνο οι ίδιοι ή ενδείκνυται να τον μετακυλίσουν σε ασφαλιστική εταιρεία.

Η αρμόδια αρχή δύναται να ανακτήσει το κόστος της πρόληψης ή αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημιάς από το ρυπαντή μέσω ασφάλισης ή άλλης εγγύησης που μπορεί να καθορίσει ο Υπουργός (άρθρα 8(3) και 11(3)). Οι διατάξεις αυτές αποσκοπούν στην προστασία της αρμόδιας αρχής από την πιθανή αφερεγγυότητα του φορέα εκμετάλλευσης. Παρόλον που παρέχεται διακριτική εξουσία στον Υπουργό για την επιλογή των μέσων, όμως παραμένει η υποχρέωση της Κύπρου ως κράτους μέλους να βεβαιωθεί ότι εκπληρώνεται ο αντικειμενικός σκοπός της Οδηγίας. Δεν παρέχεται διακριτική εξουσία σε σχέση με τον αντικειμενικό σκοπό και τα αποτελέσματα που πρέπει να επιτευχθούν.

Αν ο εμπλεκόμενος φορέας εκμετάλλευσης διαθέτει ασφαλιστήριο περιβαλλοντικής ευθύνης, θα αποταθεί στον ασφαλιστή του για να τον καλύψει. Αν δεν διαθέτει ασφαλιστική κάλυψη ή άλλη εγγύηση, θα αναγκαστεί να καταβάλει όλα τα έξοδα από τους δικούς του πόρους. Αν δεν διαθέτει ούτε ασφάλιση ούτε επαρκείς οικονομικούς πόρους, η αρμόδια αρχή δεν θα μπορέσει να ανακτήσει το κόστος της πρόληψης ή αποκατάστασης και αυτή η περίπτωση συνιστά παραβίαση της αρχής ο ρυπαίνων πληρώνει.

Η Οδηγία προβλέπει ότι η Επιτροπή οφείλει να δημοσιεύσει πριν από τις 30 Απριλίου 2010 έκθεση σχετικά με την αποτελεσματικότητα της οδηγίας ως προς την ουσιαστική αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών, σχετικά με τη διαθεσιμότητα με εύλογο κόστος και σχετικά με τους όρους των ασφαλίσεων και άλλων τύπων χρηματοοικονομικής εγγύησης που καλύπτουν τις δραστηριότητες των φορέων που αναπτύσσουν ορισμένες επικίνδυνες δραστηριότητες.

(μ) Διαφορές μεταξύ περιβαλλοντικής ευθύνης και αστικής ευθύνης

Η ευθύνη με βάση τον περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμο διαφέρει σε πολλά σημεία από την ευθύνη με βάση τον περί Αστικών Αδικημάτων Νόμο που συνοψίζονται στον ακόλουθο πίνακα:

	Περιβαλλοντική Ευθύνη	Ευθύνη από Αστικά Αδικήματα
Δίκαιο που διέπει το θέμα της ευθύνης:	Δημόσιο Δίκαιο	Ιδιωτικό Δίκαιο
Ευθύνη για:	(i) Ζημιά στο ευρύτερο περιβάλλον (ii) Επικείμενη απειλή ζημιάς στο ευρύτερο περιβάλλον	(i) Σωματικό τραυματισμό ή ζημιά σε περιουσία τρίτων (ii) Ουδεμία ευθύνη για επικείμενη απειλή
Ποιος ευθύνεται:	Ο ρυπαντής	Ο αδικοπραγών
Ποιος ο απαιτητής:	Η αρμόδια αρχή	Ο ζημιωθείς
Νομική φύση απαίτησης:	Διοικητική πράξη	Πολιτική αγωγή
Αμφισβήτηση απαίτησης:	Προσφυγή	Υπεράσπιση στην αγωγή
Αρμόδιο δικαστήριο:	Ανώτατο Δικαστήριο	Επαρχιακό Δικαστήριο
Θεραπεία:	Πρόληψη ή αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς	Αποζημιώσεις για σωματικό τραυματισμό ή περιουσιακή ζημιά
Συνέπειες παράβασης του νόμου:	(i) Κόστος πρόληψης ή αποκατάστασης περιβαλλοντικής ζημιάς (ii) Διοικητικές κυρώσεις (iii) Ποινικές κυρώσεις	(i) Χρηματική Αποζημίωση (ii) Απαγορευτικό διάταγμα

ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΗΡΙΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Το κλασικό ασφαλιστήριο αστικής ευθύνης (public liability) καλύπτει την υποχρέωση του ασφαλισμένου να καταβάλει αποζημιώσεις σε τρίτους για σωματικό τραυματισμό ή περιουσιακή ζημιά λόγω ατυχήματος.

Τα ασφαλιστήρια αστικής ευθύνης κατά κανόνα εξαιρούν τη ρύπανση και μόλυνση καθώς και τα έξοδα καθαρισμού τους. Η εξαίρεση μπορεί να είναι απόλυτη ή να παρέχει περιορισμένη κάλυψη για αιφνίδια και τυχαία ρύπανση (sudden and accidental pollution)². Εν πάση περιπτώσει τα ασφαλιστήρια αστικής ευθύνης δεν καλύπτουν τη σταδιακή ρύπανση (gradual pollution).

Εξάλλου τα ασφαλιστήρια αστικής ευθύνης δεν καλύπτουν τα έξοδα που πιθανόν να οφείλει ο ασφαλισμένος στην Υπηρεσία Περιβάλλοντος και τα έξοδα τα οποία υφίσταται για να συμμορφωθεί με τις οδηγίες της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος. Το θέμα αυτό διευκρινίστηκε στην αγγλική υπόθεση *Bartoline Ltd v. (1) Royal & Sun Alliance Insurance plc (2) Heath Lambert Ltd (2006)* όπου ξέσπασε φωτιά στις εγκαταστάσεις της ασφαλισμένης επιχείρησης και ο πυροσβεστικός αφρός και τα χημικά προκάλεσαν ρύπανση του νερού σε δυο παρακείμενα ρυάκια. Η Υπηρεσία Περιβάλλοντος προέβη σε διάφορες επείγουσες εργασίες για να καθαρίσει τα ρυάκια και στη συνέχεια έστειλε χρεώσεις στην *Bartoline* για το κόστος των εργασιών. Επίσης έδωσε οδηγίες στην *Bartoline* να προβεί σε ορισμένες επιπρόσθετες εργασίες καθαρισμού.

Η *Bartoline* υπέβαλε απαίτηση στους ασφαλιστές της για να ανακτήσει £770,000 (στερλίνες), το συνολικό ποσό που αντιπροσωπεύει τις χρεώσεις της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και το κόστος των επιπρόσθετων εργασιών καθαρισμού. Το λεκτικό του ασφαλιστηρίου κάλυπτε μεταξύ άλλων «*νομική ευθύνη για αποζημιώσεις σε σχέση με ... ζημιά σε περιουσία ... οχημεία, παράνομη επέμβαση σε ακίνητη ιδιοκτησία ή επέμβαση σε οποιοδήποτε δικαίωμα αέρα, φωτός, νερού ή διόδου*». Το επίδικο θέμα ήταν κατά πόσο το λεκτικό αυτό αποσκοπούσε να καλύψει τα έξοδα που διεκδικούσε η *Bartoline* τα οποία είχε υποστεί ως αποτέλεσμα επιβολής του νόμου από ένα διοικητικό όργανο παρά ως αποτέλεσμα διάπραξης αστικού αδικήματος.

Ο δικαστής έκρινε ότι «*οποιαδήποτε ευθύνη να καταβληθούν τα έξοδα που υπέστη η Υπηρεσία ... και οποιαδήποτε ευθύνη να καταβληθούν αποζημιώσεις λόγω αστικού αδικήματος είναι ... απόλυτα διαφορετικά ζητήματα. Το ένα προκύπτει από την ανάγκη να προστατευτεί το δημόσιο συμφέρον στο περιβάλλον και το άλλο να προστατευτούν ιδιωτικά δικαιώματα σε περιουσία*». Ο δικαστής αποφάσισε ότι η έννοια του όρου «*αποζημιώσεις*» στο ασφαλιστήριο θα μπορούσε να περιγραφεί ως «*η χρηματική αποζημίωση που αποδίδεται από νομική διαδικασία σε κάποιο πρόσωπο για την αγωγή βλάβη που του έχει προκαλέσει άλλο πρόσωπο*». Αποφάσισε ότι το διοικητικό χρέος και τα επιπρόσθετα έξοδα καθαρισμού δεν εμπίπτουν σ' αυτή την έννοια, ενώ απαιτήσεις που είχαν εγερθεί από εκείνους που είχαν δικαιώματα σε σχέση με τα ρυάκια θα μπορούσαν να εμπίπτουν σ' αυτή την έννοια.

Η απόφαση αυτή έκανε σαφή διάκριση μεταξύ του θεσμικού πλαισίου και των αρχών του κοινού δικαίου που διέπουν απαιτήσεις για αποζημιώσεις. Αποκτά δε ιδιαίτερη σημασία μετά την εφαρμογή της Οδηγίας Περιβαλλοντικής Ευθύνης διότι διευκρινίζει πως τα κλασικά ασφαλιστήρια αστικής ευθύνης δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τις ασφαλιστικές ανάγκες που προκύπτουν από το νέο θεσμικό πλαίσιο για το περιβάλλον.

ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΗΡΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Οι αδυναμίες των ασφαλιστηρίων αστικής ευθύνης, οι δυσκολίες εκτίμησης των περιβαλλοντικών κινδύνων πριν την ανάληψή τους και οι ανυπολόγιστες ζημιές που μπορεί να επιφέρει ένα περιστατικό ρύπανσης είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη εξειδικευμένων ασφαλιστηρίων περιβαλλοντικής ευθύνης. Εξάλλου ο Νόμος έχει δημιουργήσει νέα ασφαλισίμα συμφέροντα στα οποία καλείται να ανταποκριθεί η ασφαλιστική βιομηχανία με νέα προϊόντα. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τα χαρακτηριστικά που αναμένεται να έχει ένα σύγχρονο ασφαλιστήριο περιβαλλοντικής ευθύνης.

Το ασφαλιστήριο θα πρέπει αποτελεί ένα στρατηγικό ασφαλιστικό εργαλείο σχεδιασμένο για να βοηθήσει τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς να διαχειριστούν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους και να προστατέψουν τον ισολογισμό τους. Πρέπει να εξαλείψει τις αμφιβολίες που ενυπάρχουν στο κλασικό ασφαλιστήριο αστικής ευθύνης και να μειώνει την πιθανότητα κενών στην κάλυψη. Πιο σημαντικό απ' όλα, να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της Οδηγίας καλύπτοντας επαρκώς το εύρος της απορρέουσας από τη νομοθεσία περιβαλλοντικής ευθύνης.

(α) Οι καλύψεις

Θα ήταν επιθυμητό το ασφαλιστήριο περιβαλλοντικής ευθύνης να παρέχει τη δυνατότητα στο φορέα εκμετάλλευσης να οργανώσει το ασφαλιστικό του πρόγραμμα ανάλογα με τις επιχειρηματικές του ανάγκες και να περιέχει τις ακόλουθες καλύψεις:

- Αποκατάσταση ζημιάς στη βιοποικιλότητα (biodiversity), όρος που περιλαμβάνει τη πραγματική φυσική ζημιά ή καταστροφή των νερών, του εδάφους ή των προστατευόμενων ειδών ή φυσικών οικοτόπων για την οποία φέρει ευθύνη ο ασφαλισμένος δυνάμει της Οδηγίας 2034/35/EK ή την εθνική νομοθεσία περί περιβαλλοντικής ευθύνης.
- Υπεράσπιση και εκτίμηση απαιτήσεων ζημιάς στη βιοποικιλότητα.
- Κόστα περιορισμού της απώλειας για έγκαιρη αποφυγή της χειροτέρευσης περιστατικού ρύπανσης.
- Απώλεια που προκύπτει από σταδιακή, καθώς και από αιφνίδια και τυχαία ρύπανση.
- Έξοδα καθαρισμού τα οποία φέρει ευθύνη να καταβάλει ο ασφαλισμένος και τα οποία προκαλούνται από συνθήκες ρύπανσης είτε στην ασφαλισμένη περιουσία είτε πέραν αυτής (συμπεριλαμβανομένων των εξόδων επιδιόρθωσης / ανοικοδόμησης της ασφαλισμένης περιουσίας που υπέστη ζημιά κατά τον καθαρισμό).
- Απαιτήσεις τρίτων μερών για σωματικό τραυματισμό και περιουσιακή ζημιά που προκαλούνται από συνθήκες ρύπανσης είτε στην ασφαλισμένη περιουσία είτε πέραν αυτής.

Ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης ή του οργανισμού θα πρέπει να προσφέρονται και προαιρετικές καλύψεις:

- Απώλεια του ασφαλισμένου από διακοπή εργασιών.
- Περιβαλλοντικές ευθύνες από μεταφορά φορτίου.
- Περιβαλλοντική ευθύνη εργολάβου και των υπεργολάβων του.

Ο ασφαλιστής θα πληρώσει την απώλεια που προκύπτει από συνθήκες ρύπανσης, δηλαδή εκροή, διασπορά, απελευθέρωση, ή διαφυγή οποιασδήποτε στερεής, υγρής, αέριας ή θερμικής ερεθιστικής ή ρυπογόνου ουσίας, στο έδαφος, την ατμόσφαιρα ή τα νερά. Οι εν λόγω ουσίες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, καπνό, υδρατμούς, αιθάλη, αναθυμιάσεις, οξέα, αλκάλια, τοξικά, χημικά, ιατρικά απόβλητα και απορρίμματα. Ο ασφαλιστής δεν θα

πληρώσει αν οι ποσότητες ή η συγκέντρωση των ρυπογόνων ουσιών είναι κανονικές για το περιβάλλον που ανακαλύφθηκαν.

Η απώλεια περιλαμβάνει ποσά επιδικασθέντα από δικαστήριο ή διαιτητή ή συμφωνηθέντα σε εξώδικο συμβιβασμό, έξοδα καθαρισμού, έξοδα υπεράσπισης και έξοδα περιορισμού της ρύπανσης.

Τα έξοδα καθαρισμού περιλαμβάνουν τα λογικά και αναγκαία έξοδα αποκατάστασης εδάφους ή νερών ή άλλης ρύπανσης:

- κατά την έκταση που απαιτείται από την περιβαλλοντική νομοθεσία,
- που έχουν πράγματι καταβληθεί από την αρμόδια αρχή ή από τρίτα μέρη.

(β) Οι εξαιρέσεις

Μερικές από τις σημαντικές εξαιρέσεις που δυνατόν να περιλαμβάνει το ασφαλιστήριο περιβαλλοντικής ευθύνης είναι και οι εξής:

- (i) Εγκαταλειμμένη περιουσία: Δεν καλύπτεται ευθύνη που προκύπτει από συνθήκες ρύπανσης που άρχισαν μετά την εγκατάλειψη, πώληση ή παράδοση του ελέγχου της ασφαλισμένης περιουσίας.
- (ii) Αμίαντος και μόλυβδος: Η εξαίρεση ισχύει για αμίαντο σε οικοδομές ή κατασκευές, δεν ισχύει για έξοδα καθαρισμού για την αποκατάσταση του εδάφους ή των νερών.
- (iii) Συμβατική ευθύνη: Το ασφαλιστήριο δεν καλύπτει οποιαδήποτε ευθύνη που μπορεί να αναλάβει ο ασφαλισμένος συμβατικά πέραν εκείνης που προβλέπει ο νόμος.
- (iv) Ευθύνη εργοδότη: Η ασφάλιση της ευθύνης εργοδότη είναι υποχρεωτική διά νόμου και καλύπτεται από το σχετικό ασφαλιστήριο.
- (v) Αναμενόμενη ή προτιθέμενη ζημιά: Δεν καλύπτεται ευθύνη που προκύπτει από συνθήκες ρύπανσης που είναι αναμενόμενες ή προτιθέμενες από τη σκοπιά του ασφαλισμένου ή από την παράλειψη του ασφαλισμένου να λάβει προφυλάξεις μόλις ανακαλυφθούν συνθήκες ρύπανσης, να εφαρμόσει προληπτικά μέτρα για αποτροπή συνθηκών ρύπανσης ή να λάβει μέτρα αναβάθμισης των εγκαταστάσεων του.
- (vi) Ποινικά και διοικητικά πρόστιμα, φόροι, μη χρηματική θεραπεία, θέματα που θεωρούνται μη ασφαλίσιμα δυνάμει του νόμου: Η κάλυψη των κυρώσεων γενικά θεωρείται ότι αντίκειται προς τη δημόσια πολιτική. Η καταβολή φόρων και οι μη χρηματικές θεραπείες δεν είναι κίνδυνοι που αναλαμβάνει η ασφαλιστική βιομηχανία.
- (vii) Υπόγειες δεξαμενής αποθήκευσης: Δεν καλύπτεται ευθύνη που προκύπτει από συνθήκες ρύπανσης που προκαλείται από υπόγεια δεξαμενή αποθήκευσης στην ασφαλισμένη περιουσία εκτός αν αποδεχθεί τον κίνδυνο ο ασφαλιστής με πρόσθετη πράξη επισυναπτόμενη στο ασφαλιστήριο.
- (viii) Εκ προθέσεως μη συμμόρφωση με τη νομοθεσία: Το ασφαλιστήριο δεν έχει πρόθεση να καλύψει οποιαδήποτε εκ προθέσεως ή εσκεμμένη ή σκόπιμη παράλειψη συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία ή με απόφασης της αρμόδιας αρχής. Καλύπτει μόνο αμελείς πράξεις και έτσι ο ασφαλισμένος παραμένει υπόλογος ο ίδιος για τις δόλιες παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

- (ix) Εσωτερικά έξοδα: Δεν καλύπτονται έξοδα που κατέβαλε ο ασφαλισμένος για αγαθά παραδοθέντα ή υπηρεσίες εκτελεσθείσες από τον ασφαλισμένο, εκτός αν ο ασφαλισμένος τα κατέβαλε ανταποκρινόμενος σε επείγουσα κατάσταση ρύπανσης ή με την προηγούμενη έγκριση του ασφαλιστή.
- (x) Ασφαλισμένος v. ασφαλισμένου: Η εξαίρεση αυτή προστατεύει την ασφαλιστική εταιρεία από συμπαιγνίες των ασφαλισμένων μερών, π.χ. απαίτηση που υποβάλλει ένας διοικητικός σύμβουλος εναντίον της εταιρείας του.
- (xi) Ουσιαστική αλλαγή στη χρήση: Δεν παρέχεται κάλυψη αν κατά την διάρκεια της περιόδου ασφάλισης αλλάξει η φύση των εργασιών στην ασφαλισμένη περιουσία και αυξάνεται ο κίνδυνος που καλύπτεται από το ασφαλιστήριο.
- (xii) Προηγούμενη γνώση: Δεν παρέχεται κάλυψη αν ο ασφαλισμένος γνώριζε για την ύπαρξη της ρύπανσης πριν την έναρξη ισχύος του ασφαλιστηρίου και δεν το αποκάλυψε στην πρόταση ασφάλισης.
- (xiii) Ευθύνη Προϊόντων: Περιορισμένη κάλυψη για αιφνίδιο και τυχαίο περιστατικό σωματικού τραυματισμού ή περιουσιακής ζημιάς μπορεί να δοθεί κάτω από το ασφαλιστήριο ευθύνης προϊόντων, συνήθως σε συνδυασμό με ασφαλιστήριο αστικής ευθύνης. Ο φορέας εκμετάλλευσης πιθανόν να έχει τη δυνατότητα να ανακτήσει τα έξοδά του από τον κατασκευαστή των ελαττωματικών προϊόντων.
- (xiv) Πόλεμος και Τρομοκρατία: Δεν θεωρούνται ασφαλίσιμοι κίνδυνοι και τις αποζημιώσεις αναμένεται να τις αναλαμβάνουν τα κράτη παρά οι ασφαλιστικές εταιρείες.
- (xv) Μεταφορά: Δεν καλύπτεται ευθύνη που προκύπτει από συνθήκες ρύπανσης που προκαλείται από τη συντήρηση, χρήση, λειτουργία, φορτοεκφόρτωση οποιουδήποτε μεταφορικού μέσου πέραν των ορίων της ασφαλισμένης περιουσίας. Υπάρχει δυνατότητα να ακυρωθεί η εξαίρεση αυτή με την προαιρετική κάλυψη για μεταφερόμενο φορτίο.
- (xvi) Μικροβιακή ύλη: Το ασφαλιστήριο εξαιρεί ευθύνη για σωματικό τραυματισμό ή περιουσιακή ζημιά που προκαλείται από μύκητες ή βακτηριακή ύλη που αναπαράγει μούχλα, ερυσίβη και ιούς (δεν θεωρούνται συνθήκες ρύπανσης).

Ο κατάλογος των εξαιρέσεων δεν είναι εξαντλητικός και μπορούν να προστεθούν και άλλες εξαιρέσεις ανάλογα με τα ευρήματα του αρμόδιου λειτουργού αξιολόγησης κινδύνων.

(γ) Όριο ευθύνης

Το ασφαλιστήριο θα περιλαμβάνει ένα συνολικό όριο ευθύνης (aggregate limit of liability), που αντιπροσωπεύει το μέγιστο ποσό που θα υποχρεωθεί να καταβάλει ο ασφαλιστής για την περίοδο ασφάλισης. Επίσης θα περιλαμβάνει όριο για κάθε απώλεια (each loss limit of liability) και συγκεκριμένα εσωτερικά όρια για ζημιά στη βιοποικιλότητα, έξοδα υπεράσπισης και έξοδα περιορισμού της ζημιάς.

Το συνολικό όριο ευθύνης το αποφασίζει ο ασφαλισμένος και ποικίλει ανάλογα με το είδος της επιχείρησης, τον τρόπο λειτουργίας, τη γεωγραφική θέση και γενικά τη δική του εκτίμηση του κινδύνου. Η ανάγκη για ασφάλιση έχει σχέση με τη δριμύτητα και τη συχνότητα της πιθανής απώλειας. Λέγεται ότι οι άνθρωποι έχουν την τάση να αγοράζουν υπερβολική κάλυψη για απώλειες χαμηλής δριμύτητας και υψηλής συχνότητας αλλά τείνουν να αγοράζουν ανεπαρκή κάλυψη για απώλειες υψηλής δριμύτητας και χαμηλής συχνότητας. Η

έκθεση στον κίνδυνο περιβαλλοντικής ευθύνης μπορεί να χαρακτηριστεί ως υψηλής δριμύτητας και χαμηλής συχνότητας και γι' αυτό θα πρέπει ο ασφαλισμένος να βεβαιωθεί ότι αγοράζει επαρκές όριο ευθύνης λαμβάνοντας υπόψη το αξίωμα ότι δεν πρέπει να διακινδυνεύει μια μεγάλη απώλεια (υπέρογκες αποζημιώσεις) με αντάλλαγμα ένα αμελητέο κέρδος (την εξοικονόμηση του ασφαλιστήριου).

Αν δεν επαρκεί το όριο του ασφαλιστήριου για να καλυφθούν οι αποζημιώσεις και τα έξοδα καθαρισμού, ο ασφαλισμένος θα καταβάλει το επιπλέον ποσό από δικούς του πόρους.

(δ) Αφαιρετέο ποσό

Το ασφαλιστήριο θα περιλαμβάνει επίσης και αφαιρετέο ποσό, που αντιπροσωπεύει το ποσό της απαίτησης που αναλαμβάνει να πληρώσει ο ίδιος ο ασφαλισμένος.

Με την επιβολή αφαιρετέου ποσού αποφεύγεται ο πολυέξοδος χειρισμός μικρών απαιτήσεων και αποτρέπεται η κατάχρηση της ασφάλισης καθιστώντας τον ασφαλισμένο συνυπεύθυνο για μέρος της αποζημίωσης. Ο ασφαλισμένος αναμένεται να προβαίνει στις κατάλληλες επενδύσεις για σωστή διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων και όχι να τους παραγνωρίζει με το σκεπτικό ότι είναι φθηνότερη η αγορά ασφάλισης.

(ε) Άλλες ασφαλιστικές αρχές

Όλες οι άλλες ασφαλιστικές αρχές θα εφαρμόζονται και στην περίπτωση του ασφαλιστήριου περιβαλλοντικής ευθύνης.

Σύμφωνα με την αρχή της υποκατάστασης ο ασφαλιστής που πληρώνει μια απαίτηση εναντίον του ασφαλισμένου, υποκαθίσταται στα δικαιώματα του για ανάκτηση του ποσού από οποιοδήποτε τρίτο.

Σύμφωνα με την αρχή της συνεισφοράς αν υπάρχουν δύο ασφαλίσεις που καλύπτουν την ίδια ευθύνη, οι ασφαλιστές θα πληρώσουν ο καθένας το μερίδιό του.

Σύμφωνα με την αρχή της απόλυτης καλής πίστης ο ασφαλιστής εκδίδει το ασφαλιστήριο βασιζόμενος στην αλήθεια των δηλώσεων του ασφαλισμένου στην πρόταση ασφάλισης.

Το ασφαλιστήριο περιβαλλοντικής ευθύνης ενεργοποιείται με βάση το χρόνο υποβολής της απαίτησης (claims made basis), δηλαδή η απαίτηση πρέπει να υποβληθεί κατά τη διάρκεια της περιόδου ασφάλισης ανεξάρτητα από το πότε είχε προκληθεί η επέλθει η απώλεια, ζημιά ή ευθύνη. Στο σημείο αυτό διαφέρει από το ασφαλιστήριο αστικής ευθύνης που συνήθως ενεργοποιείται με βάση το χρόνο επέλευσης (occurrence basis), δηλαδή η ευθύνη πρέπει να είχε δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια της περιόδου ασφάλισης.

Το ασφαλιστήριο περιβαλλοντικής ευθύνης παρέχει κάλυψη σε σχέση με συγκεκριμένες τοποθεσίες (site-specific basis) οι οποίες καταγράφονται στον Πίνακά του. Και σ' αυτό το σημείο διαφέρει από το ασφαλιστήριο αστικής ευθύνης, το οποίο μπορεί να προσφέρει κάλυψη σε ευρύτερη γεωγραφική περιοχή εκτός των ασφαλισμένων υποστατικών, π.χ. στη νήσο Κύπρο, στην Ευρώπη ή σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ασφαλώς το ασφαλιστήριο θα περιλαμβάνει πληθώρα άλλων διατάξεων και οι ενδιαφερόμενοι συμβουλεύονται να μελετήσουν προσεκτικά το λεκτικό πριν να καταλήξουν σε συμπεράσματα όσον αφορά την ευρύτητα των καλύψεων, την έκταση των εξαιρέσεων και γενικά τους όρους και προϋποθέσεις του.

(στ) Η αξιολόγηση του κινδύνου

Για να δοθεί ένδειξη του ασφαλιστρού απαιτείται προηγουμένως να συμπληρωθεί πρόταση ασφάλισης όπου θα δοθούν πληροφορίες για τις εγκαταστάσεις και τον τρόπο λειτουργίας τους και να υποβληθούν οποιεσδήποτε περιβαλλοντικές μελέτες και αλληλογραφία με την αρμόδια αρχή.

Με βάση τη συνταγματικά καθιερωμένη αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων η ασφαλιστική εταιρεία διατηρεί το δικαίωμα να αποφασίζει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση κατά πόσο θα προσφέρει κάλυψη ή όχι. Κάτι που γνωρίζουν πολύ καλά οι λειτουργοί αξιολόγησης κινδύνων είναι ότι ποτέ δυο κίνδυνοι δεν είναι οι ίδιοι. Κάθε κίνδυνος έχει τα δικά του χαρακτηριστικά και ο λειτουργός θα πρέπει να εκτιμήσει το κάθε ένα προσεκτικά για να αποφασίσει αν θα αποδεχθεί τον κίνδυνο, με ποιους όρους και πόσο όριο ευθύνης είναι διατεθειμένος να προσφέρει.

Οι εταιρείες και οργανισμοί που δεν δεσμεύονται να προστατεύουν το περιβάλλον ίσως να δυσκολευτούν να εξασφαλίσουν ασφάλιση ή θα αναγκαστούν να καταβάλουν υπέρογκο ασφαλιστρού και να αποδεχθούν ψηλό αφαιρετέο ποσό. Η σφύρων διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων είναι πιθανόν να ανταμειφθεί με ανταγωνιστικά ασφαλίστρα και ευρύτερη κάλυψη.

(ζ) Ο υπολογισμός του ασφαλίστρου

Ανεξάρτητα από το πόσο ενδεδειγμένη είναι η παρουσίαση ενός ασφαλιστικού προγράμματος, στο τέλος υποβάλλεται η ίδια ερώτηση: πόσο θα κοστίσει; Καταρχήν το ασφαλιστρού θα πρέπει να καλύπτει διάφορα κόστη, όπως κόστη απαιτήσεων, τεχνικά αποθέματα, αντασφάλιστρα, προμήθεια (όπου παρεμβάλλεται διαμεσολαβητής), γενικά διαχειριστικά έξοδα και κέρδος (μέρος του οποίου διανέμεται ως μέρος και το υπόλοιπο κατακρατείται από την ασφαλιστική εταιρεία). Ο υπολογισμός του ασφαλίστρου σε κάθε περίπτωση βασίζεται σε αριθμό παραγόντων που περιλαμβάνουν:

- το είδος και το μέγεθος των δραστηριοτήτων,
- την ιστορία της ασφαλιζόμενης περιουσίας,
- την πιθανότητα μόλυνσης του εδάφους και των υπογείων υδάτων,
- το γειτνιάζον περιβάλλον (ιδιαίτερα αν υπάρχουν προστατευόμενα είδη ή φυσικοί οικότοποι),
- ατμοσφαιρικές εκπομπές,
- έκθεση σε κίνδυνο από απόβλητα,
- έκθεση σε κίνδυνο από δεξαμενές αποθήκευσης,
- περιβαλλοντικές πρακτικές,
- ληφθέντα μέτρα αποκατάστασης,
- απόψεις της αρμόδιας αρχής,
- προτιθέμενη τελική χρήση.

Όταν ληφθούν υπόψη όλοι αυτοί οι παράγοντες τότε μπορούμε να κρίνουμε αν το κόστος της ασφάλισης είναι λογικό στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ας μη ξεχνούμε ότι το λογικό ασφαλιστρού δεν είναι πάντοτε το χαμηλότερο ασφαλιστρού. Το χαμηλό ασφαλιστρού μπορεί να προέρχεται από ασφαλιστική εταιρεία που δεν διαθέτει την απαραίτητη οικονομική ευρωστία ή που συστηματικά αμφισβητεί τις νόμιμες απαιτήσεις των ασφαλισμένων της ή που δεν παρέχει ικανοποιητική κάλυψη.

(η) Χειρισμός απαιτήσεων

Στις υποθέσεις αστικής ευθύνης για σωματικό τραυματισμό ή περιουσιακή ζημιά, κατά κανόνα ο ζημιωθείς υποβάλλει έγγραφη απαίτηση προς τον αδικοπραγούντα και, αν δεν ικανοποιηθεί, καταχωρεί πολιτική αγωγή στο Επαρχιακό Δικαστήριο. Στην πράξη οι ασφαλιστικές εταιρείες αναλαμβάνουν το χειρισμό της απαίτησης από τα πρώτα στάδια και καταβάλλουν προσπάθειες εξώδικου διακανονισμού με τον απαιτητή για να αποφύγουν τα διογκωμένα δικαστικά έξοδα και τους υπερβολικούς τόκους. Αν δεν τελεσφορήσει η απόπειρα διακανονισμού, ο ζημιωθείς σύμφωνα με το νόμο περί Παραγραφής έχει τρία χρόνια στη διάθεσή του για να καταχωρήσει την πολιτική αγωγή. Αν εκδοθεί απόφαση υπέρ του, η ασφαλιστική εταιρεία θα καταβάλει τις επιδικασθείσες αποζημιώσεις και τα επιδικασθέντα έξοδα του ενάγοντα.

Οι ασφαλιστικές εταιρείες έχουν πολύχρονη εμπειρία σ' αυτές τις διαδικασίες που διέπονται από τις αρχές του περί Αστικών Αδικημάτων Νόμου και του κοινού δικαίου και έτσι δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες όταν χειρίζονται τέτοιες απαιτήσεις.

Στις υποθέσεις ευθύνης για περιβαλλοντική ζημιά, η αρμόδια αρχή θα διεξαγάγει μια διοικητική έρευνα, θα ζητήσει πληροφορίες από το φορέα εκμετάλλευσης και απόψεις από τα επηρεαζόμενα πρόσωπα και μη κυβερνητικούς οργανισμούς. Τελικά είτε θα αποδεχθεί τα μέτρα πρόληψης ή αποκατάστασης που θα προτείνει ο φορέας εκμετάλλευσης είτε θα καθορίσει η ίδια μέτρα πρόληψης ή αποκατάστασης.

Ο ασφαλιστής θα χειριστεί την απαίτηση εκ μέρους του ασφαλισμένου φορέα εκμετάλλευσης και θα πρέπει να επιδιώξει την έναρξη διαπραγματεύσεων με την αρμόδια αρχή από τα πρώτα στάδια που θα παρατηρηθεί διοικητική δραστηριότητα. Η αρμόδια αρχή αναμένεται να είναι πρόθυμη να διαπραγματευτεί με τον ασφαλιστή για να εξασφαλίσει την έγκαιρη αποκατάσταση της ζημιάς. Η CEA ³ υποστηρίζει εμφαντικά την ανάπτυξη καλών σχέσεων για να μπορέσουν οι ασφαλιστές να διαχειριστούν καλύτερα τις απαιτήσεις και να στηρίξουν τις αρμόδιες αρχές στην εκτέλεση του έργου τους. Η συνεργασία μεταξύ ασφαλιστικής εταιρείας και αρμόδιας αρχής μπορεί να καλύψει τον εντοπισμό του υπεύθυνου για τη ρύπανση, τον καθορισμό της έκτασης της ζημιάς σύμφωνα με τα κριτήρια του Παραρτήματος II του Νόμου, την εκτίμηση της ζημιάς σε χρηματικούς όρους, τον προσδιορισμό της αρχικής κατάστασης και τον καθορισμό των πιο αποτελεσματικών και οικονομικών μέτρων για αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς.

Η διαπραγμάτευση θα πρέπει οπωσδήποτε να διεξαχθεί πριν την κοινοποίηση της απόφασης της αρμόδιας αρχής στο φορέα εκμετάλλευσης. Τα χρονικά περιθώρια αντίδρασης ύστερα από την κοινοποίηση της απόφασης είναι περιορισμένα. Οποιαδήποτε υποβολή αίτησης για ανάκληση ή αναθεώρηση της απόφασης της αρμόδιας αρχής δεν αναστέλλει την προθεσμία των 75 ημερών για καταχώρηση προσφυγής. Εξάλλου η άρνηση της αρμόδιας αρχής να ανακαλέσει ή να αναθεωρήσει την αρχική της απόφαση χωρίς να έχει προβεί σε νέα έρευνα, συνιστά βεβαιωτική πράξη που δεν είναι εκτελεστή και δεν υπόκειται σε προσφυγή. Με άλλα λόγια αν μετά την κοινοποίηση της απόφασης της αρμόδιας αρχής αρχίζει μια ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του φορέα εκμετάλλευσης ή των δικηγόρων του και της αρμόδιας αρχής και η αρμόδια αρχή απλώς επιβεβαιώνει ή επαναλαμβάνει το περιεχόμενο της αρχικής απόφασής της δηλώνοντας την εμμονή της σ' αυτή, η προθεσμία των 75 ημερών υπολογίζεται από την αρχική απόφαση και όχι από οποιαδήποτε μεταγενέστερη απάντηση που συνιστά βεβαιωτική πράξη. Ο χειρισμός απαιτήσεων περιβαλλοντικής ευθύνης απαιτεί καλή γνώση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, του διοικητικού δικαίου και της ασφαλιστικής νομοθεσίας και πρακτικής.

Ο χειρισμός απαιτήσεων περιβαλλοντικής ζημιάς θα είναι μια πολύπλοκη διαδικασία και σε περίπτωση βιομηχανικού ατυχήματος είναι δυνατόν να ενεργοποιηθούν διάφορα ασφαλιστήρια (π.χ. πυρός, αστικής ευθύνης, ευθύνης εργοδότη, περιβαλλοντικής ευθύνης, διοικητικών συμβούλων και αξιωματούχων). Ο ασφαλιστής θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τη συγκέντρωση του κινδύνου και ο ασφαλισμένος τον αριθμό των ασφαλιστικών εταιρειών με τις οποίες θα διαπραγματεύεται τις απαιτήσεις του.

(θ) Επιλέγοντας ασφαλιστική εταιρεία

Όπως έχει διαμορφωθεί το θεσμικό πλαίσιο οι περιβαλλοντικές ευθύνες θα επεκτείνονται σε βάθος χρόνου και γι' αυτό οι φορείς εκμετάλλευσης χρειάζονται μακροχρόνια και αξιόπιστη προστασία για τις επόμενες μερικές δεκαετίες.

Η ασφαλιστική εταιρεία που θα αναλάβει τον κίνδυνο θα πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια:

- οικονομική ευρωστία, η οποία μπορεί να εξακριβωθεί από τη βαθμολογία των διεθνών οίκων αξιολόγησης,
- επαρκή χωρητικότητα (capacity), έτσι ώστε να μπορεί να παρέχει την κατάλληλη ασφαλιστική λύση σε διαρκή βάση,
- εμπειρία στον έγκαιρο και δίκαιο χειρισμό πολύπλοκων περιβαλλοντικών απαιτήσεων,
- δυνατότητα και προθυμία να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες στον ασφαλισμένο της πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από την απαίτηση.

Το ασφαλιστήριο είναι μια υπόσχεση. Όπως όλες οι υποσχέσεις αξίζει όσο ο λόγος και η οικονομική κατάσταση εκείνου που δίνει την υπόσχεση. Επομένως, η πρώτη προτεραιότητα της επιχείρησης ή του οργανισμού που θα επιλέξει ασφαλιστική εταιρεία είναι να βρει μια οικονομικά εύρωστη ασφαλιστική εταιρεία.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. White Paper in Insurability of Environmental Liability (Ιανουάριος 2007).

2. Το πρότυπο ασφαλιστήριο του Association of British Insurers (ABI) περιλαμβάνει την ακόλουθη εξαίρεση:

“...all liability in respect of Pollution or Contamination other than caused by a sudden identifiable unintended and unexpected incident which takes place in its entirety at a specific time and place during the Period of Insurance. All Pollution or Contamination which arises out of one incident shall be deemed to have occurred at the time such incident takes place.”

Άλλη εξαίρεση που παρουσιάζεται συχνά είναι η NMA 1685:

“(1) Personal Injury or Bodily Injury or loss of, or damage to, or loss of use of property directly or indirectly caused by seepage, pollution or contamination, provided always that this paragraph (1) shall not apply to liability for Personal Injury or Bodily Injury or loss of or physical damage to or destruction of tangible property, or loss of use of such property damaged or destroyed, where such seepage, pollution or contamination is caused by a sudden, unintended and unexpected happening during the period of this insurance.

(2) The cost of removing, nullifying or cleaning up seeping, polluting or contaminating substances unless the seepage, pollution or contamination is caused by a sudden, unintended and unexpected happening during the period of this insurance.”

3. The Environmental Liability Directive – Enhancing Sustainable Insurance Solutions (Φεβρουάριος 2008)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΟΔΗΓΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ	2
Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	3
(α) Η δημιουργία της περιβαλλοντικής ευθύνης	3
(β) Ποιος μπορεί να φέρει περιβαλλοντική ευθύνη	4
(γ) Τα καθεστώτα ευθύνης	4
(δ) Εξαιρέσεις / Υπερασπίσεις	5
(ε) Το όριο περιβαλλοντικής ευθύνης	6
(στ) Ποιος δύναται να υποβάλει απαίτηση εναντίον του ρυπαντή	6
(ζ) Το περιεχόμενο της απαίτησης	7
(η) Η νομική φύση της απαίτησης	8
(θ) Η προσφυγή στο Ανώτατο Δικαστήριο	8
(ι) Η ανάκτηση του κόστους των μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης	9
(κ) Επιβολή του Νόμου	10
(λ) Νομοθετική ρύθμιση της ασφάλισης της περιβαλλοντικής ευθύνης	11
(μ) Διαφορές μεταξύ περιβαλλοντικής ευθύνης και αστικής ευθύνης	13
ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΗΡΙΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ	14
(α) Οι καλύψεις	14
(β) Οι εξαιρέσεις	16
(γ) Όριο ευθύνης	17
(δ) Αφαιρετέο ποσό	18
(ε) Άλλες ασφαλιστικές αρχές	18
(στ) Η αξιολόγηση του κινδύνου	19
(ζ) Ο υπολογισμός του ασφαλίστρου	19
(η) Χειρισμός απαιτήσεων	20
(θ) Επιλέγοντας ασφαλιστική εταιρεία	21